

December-eventyr i Albert Schweitzers Afrika

Paa besøg hos Albert Schweitzer, som den
14. januar 1961 fyldte 86 aar

Af dr. phil. Børge Friis

Særtryk af artikler i Berlingske Tidende for 1., 8., 15. og 22. januar 1961

En saaret antilope er bragt til hospitalet og faar nu en bid brød

DET var blot det tossede visum til GABON jeg ventede paa. Alt andet var klip og klart og de mange vaccinationer mod gul feber, kopper, tyfus og andet djævelskab mere eller mindre vel overstaaet. Jeg havde allerede udsat rejsen et par gange, og situationen var begyndt at blive ulidelig. Et il-telegram til dr. Albert Schweitzer, Lambaréné, bragte det endelige skub i foretagendet. DÉMARCHES FAITES LIBREVILLE — SCHWEITZER kom som svar. To dage efter havde samtlige franske ambassader modtaget rundskrivelser om at gaa i gang med visum-pukkelen med øjeblikkelig virkning. Hvad der maaske kan have undret én og anden. Men dette er forklaringen paa tingenes kuriøse sammenhæng . . .

Med mit dyrebare visum i behold hankede jeg op i min for længst pakke- kuffert. Af sted med Caravel- len fredag formiddag, den 2. decem- ber. Ophold i Paris. Videre samme

aften kl. 22 med den gigantiske Boeing jetliner, der rummer 180 pas- sagerer, flyver i 13 kilometers højde og med en hastighed paa 1000 km i timen. Men farten mærkes ikke her

oppe i den mørkeblaa æter, maski- nerne høres næppe, og der findes saa at sige ingen vibrationer.

Efter mellemlandingen i Marseille en times tid senere, skruer jeg sæ-

det tilbage til halvliggende stilling og slumrer ind. En behagelig søvn kan man ikke ønske sig.

Jeg vaagner ved, at maskinen er ved at sætte an til landing. Opdager vantro, at klokken min sandten er ved at nærme sig 6 morgen. Saa har jeg sovet hele natten over Sahara —! Og nu er vi i Douala — i bunden af Guineabugten. Da jeg — endnu søvndrukken — forlader luftgigantens behageligt tempererede kabine, slaas jeg næsten om kuld allerede paa landgangstrappen af det romerske dampbad, jeg begiver mig ind til. Det er Afrikas velkomsthilsen! Mørket ruger endnu, men allerede paa vej mod airporten lysner det, og da jeg omsider har slaaet mig ned paa restaurantens tagterasse, kan jeg betragte solens opgang. Afrikas ubarmhertige sol. Overfrakken er presset ned i kufferten, slipset stuvet ned i en lomme, min skjorte staar aaben, men klæber allerede til kroppen, og jakken er hængt omkring stoleryggen. Men jeg føler mig ikke rigtig vaagen endnu. Næsten alle mennesker omkring mig er sorte som kul, klædt i spraglede farver ...

Efter en times ophold fortsætter jeg med det lokale bumlefly. Kursen er stadig stik syd. Men her, paa denne rejse, kan jeg da se noget, fordi vi er nærmere Jorden. Vi flyver langs kysten, mellemlander i Libreville over Ækvator og fortsætter til Port Gentil under Ækvator. Saa følger det sidste hop paa godt 100 kilometer stik øst. Forunderlig kratagtig tager urskoven sig ud fra høden. De grønne flader fornemmes lige saa uendelige som uvejsomme, her og der gennembrudt af smalle flodarme og vandløb. De mangeartede træer og palmer synes at gro i vand, som reflekterer lyset. Vi be-

Hospitalets linned vaskes i floden

finder os i et kæmpemæssigt sump-omraade efter regntid. Nu flyver vi over en bredere flod med aldeles brunt vand. Ogowe-floden. Og vi lander.

Jeg forlader maskinen. En negerboy tager sig uden videre af min bagage. Ord synes overflødige. For en sikkerheds skyld nævner jeg dog doktorens navn. Han nikker bredt smilende. Jeg tager plads i en mindre lastvogn, køres af en sort chauffør et kvarters vej, forbi en negerlandsby, forbi en skov af bananstauder. Og saa er vi ved Ogowe-flodens bred. Her vinker tre sorte mig ivrigt hen til deres kano, en udhulet træstamme, en saakaldt *pirogue*. En af dem rækker mig et velkomstbrev fra Mathilde Kottmann, en af doktorens betroede hjælpersker. Jeg tager plads i midten af kanoen, og af sted gaar det. I rytmeafslags. Som en sagte vals, tænker jeg uforvarende, da jeg hører de tre aarer mere padle end ro paa skift.

Tæt glider vi ind under kysten, under træer med nedhængende ranke og lianer, forbi »flodhuler«, der

fortaber sig i nattemørk sump. Vi ror udenom mærkeligt formede træ-rødder, der ofte rager et godt stykke ud i vandet, men passer paa heller ikke at komme for tæt til strøm-hvirvlerne længere ude. Jeg lytter til junglens sælsomme lyde og skrig. Her og der flagrer en forskræmt fugl op. Nu rettes kursen udad. Vi traverserer floden paa et gunstigt sted, men søger hurtigt ind mod bredden. Pludselig mener jeg at have faaet øje paa en krokodille, der svømmer paa tværs af vor sejlroute — men nej, det viser sig at være en raadden trærod ombølget af smaa-hvirvler. De sorte har fulgt mit blik og sikkert gættet mine tanker. Men de ler ikke ad mig, men smiler nærmest hjerteligt til mig. Langt farligere er for øvrigt flodhestene, som befolker floden i hjørde og ofte nok har tippet en kano og knust dens menneskelige indhold mellem deres mægtige kæber.

Men der er ingen grund til at tale om farer i forbindelse med denne tur. Baade krokodiller og flodheste opholder sig helt andre steder under regntiden. Desuden var de sorte rokarle meget agtpaagivende og for-sigtige under hele turen. Og endelig ville dr. Schweitzer ikke drømme om at udsætte sine besøgende for saa store farer, hvis der virkelig var nogen ...

Hvor flittigt de ror, de sorte! De har ikke undt sig et eneste hvil under hele turen, men de ved naturligvis, at strømmen ellers vil tage magten over vor træstamme. Af og til har de stimuleret sig med rytmisk sang, ganske særligt, naar det gjaldt om at runde et vanskeligt »hjørne«. Paa deres forbindelser paa ben og fødder ser man, at disse indfødte er en slags oppegaende patienter fra hospitalets spedalske afdeling.

Allerede mente jeg at faa øje paa urskovshospitalet, men nej — vi gled bare forbi en landsby. Stadig aabnede der sig ny jungle-panoramaer. Naturen er her, som den var for aartusinder siden! Blaa sommerfugle kom flyvende i flokke, guldsmede svirrede omkring vore hoveder. Gule og røde kæmpeblomster lyste frem af buskadset, store gule og grønne frugter hang dybt ned over vandet. Nu — efter at have roet i en trekvarters tid — kom vi til en stor pynt, der aabnede sig for en ny arm af Ogowe-floden. Men nu kunne jeg ikke længere være i tvivl. Thi der stod de jo, de bygninger, der var mig saa fortrolige fra billeder. Og dér til højre laa højen med doktorens hus.

I det samme saa jeg en massiv skikkelse bevæge sig med hurtige skridt ned ad højen, iklædt khaki-benklæder, hvid skjorte med halværm, sort butterfly og tropehjelm: Albert Schweitzer, som jeg nu for første gang skulle gense i hans uregentligste element. Knap kunne jeg afvente øjeblikket, da vi endelig stødte mod land. Smilende bredte han sine arme ud, mens jeg noget kluntet med den ene fod landede dybt i mudderet og faldt ham om halsen.

— Wie schön, dass du jetzt da bist,

Livet i en af hospitalets gader

Hospitalets bygning set fra floden

sagde han mildt, hvorefter han mønstrede mig i mit mørke vinterantræk.

— Men! Har du ikke engang sørget for at tage en hat med?, spurgte han straks efter misbilligende, hvorpaa hans opmærksomhed blev fanget af den mangelfulde fortøjning af baaden.

— Hvem er de idioter, der har væltet fortøjningsblokken? Se saa at faa trukket den herop igen!

De sorte fik travlt med at trække og ruske i den tunge blok efter doktorens kommando *un — deux — un — deux*. En slump jord blev hurtigt fjernet, inden kolossen væltedes derhen...

— Moment! Schweitzer havde nu opdaget en lille nede i hullet og bøjede sig rask som en yngling for at fjerne den...

Da jeg lidt senere af den elskelige Mathilde fik overladt en nydelig tropehjelm, brummede Schweitzer:

— At jeg ikke griber dig en eneste gang i ikke at have hjelmen paa, naar du opholder dig ude. Og for resten er det vist bedst, at du slet ikke paa egen haand bevæger dig uden for hospitalets omraade. Her er slangernes paradis, maa du vide.

— Er de synderlig farlige da —?, spurgte jeg, maaske lidt paataget naivt.

— Ach, hast du eine Ahnung! Det er kun tre uger siden, at man lige uden for køkkenhaven fangede en kæmpemæssig kvælerslange. Men ogsaa de mindre, der ofte hænger i træerne, er farlige. De er alle giftige.

Da jeg lidt efter sad ved siden af Schweitzer i hans enkle arbejdsrum, spurgte han mig ogsaa, hvordan det var gaaet med mit visum og hvor lang tid det gjaldt.

— Tre uger kun —?, udbrød han ophidset. Jeg havde jo udtrykkelig givet besked om, at alle visa til mig skulle gælde i hvert fald 30 dage. Hvor er de besværlige, disse regeringsfolk! Det ender saamænd med, at man overhovedet ikke lader mig faa besøg... Hvad det koster af skriverier —! Saa skal jeg alsaar paa den igen. Ich verlange ganze 30 Tage —.

Saadan er han, den barske ur-skovsdr. Levende og aktivt med i alt. Og med en myndighed som faa. De indfødte betragter *le grand docteur* med en blanding af frygt og kærlig beundring. Hvem fatter, at Albert Schweitzer om faa uger runder de 86! Saa rask han er, saa fyldt med vitalitet, saa spændstig af aand. Ja, og saa saa smidig i sine bevægelser trods sin lidt foroverbøjede holdning.

Hans liv er ikke let. Og hvor er det fuldt af pligter, byrder og af stadig ny trængsler. Er de mon trods alt med til at holde ham saa — vi havde nær sagt: stædigt struttende ungdommelig?

Kort tid for inden havde han skrevet til mig:

— Hospitalet bliver stadig større. Det tvinger mig til at bygge! Jeg maa jo skaffe husly til det stadig stigende antal syge og til det i takt hermed udvidede personale af baade hvide og sorte. I foraaet lagde jeg sidste haand paa et hus til de hvide med 5 værelser. Nu gælder det om

at fremstille bygninger med ca. 18 rum til de sorte. Desuden har jeg haft en del besvær med at udbedre vejen (paa hospitalets omraade), der forbinder hospitalet med den større vej, der fører ind mod landets indre. Den var haardt medtaget efter en stor oversvømmelse sidste efteraar. Dertil kommer ledelsen af hospitalsvirksomheden og min store korrespondance... Jeg gør det nødvendige, saa godt jeg kan. Men sjældent kommer jeg til ro før midnat, og hver morgen maa jeg op kl. 6,30.

Jeg skriver til dig ved nattetid, og jeg føler mig meget træt. I dag har der været særlig meget at udrette. Regntiden har meldt sig tidligere, end den plejer. Det betyder, at de arbejder, der kun kan udføres i den tørre tid, skal gøres færdige paa et tidligere tidspunkt end planlagt. Hele arbejdsprogrammet er kastet over ende...

Men der er langt igen. Hvad Schweitzer f.eks. ikke nævnte var hans daglige tilsyn med sine sorte og hvide patienter, hans arbejde i farmaciaen, de daglige øvelser paa sit orgelklaver for at holde fingrene smidige. Hvad han heller ikke nævnte, er de mange krav og anmodninger han modtager — ikke mindst fra forlægger-side. Saaledes havde man for ganske nylig bedt ham om en mindre afhandling i anledning af den russiske digter Tolstojs 50 aars dødsdag. Han skrev den. I øvrigt uden hjælp fra bøger og opslagsværker. Dem har han ikke i Afrika. Under mit ophold arbejdede han desuden paa et mindekrift i anledning af Kagavas, en japansk digterens, nylige død.

II

Et junglehospital er anderledes -

ALBERT SCHWEITZERS urskovshospital er rejst paa et bakket terræn ved Ogowe-flodens højre bred. Engang laa landsbyen med det saa fagert klingende navn ADOLINANONGO, Galoa-kongernes residens, paa dette sted. Og engang havde den berømte *Trader Horn* sit hovedkvarter her. Men det er slet ikke saa farlig længe siden, at de vilde stammer fra landets indre — pahouin'erne og fang'erne — gang paa gang østfra trængte ind for at tage fanger blandt de mere fredelige galoa'ere, som de uden videre lod vandre i deres kødgryder. Selv om der nu hersker fred mellem disse stam-

mer, saa er fang'ernes medicinmænd endnu virksomme med deres forgiftende indflydelse, som doktoren maa føre en stadig kamp imod.

For at faa plads til de mange huse i hospitalsbyen, som i dag vel tæller ca. 70 stykker — saa at sige alle bygget af Schweitzer personlig! —, maatte et stort omraade ryddes. Men dog med lempe og saadan, at man har skaanet en del af de flotteste træer, som er saa uundværlige alene for deres skyggers skyld. Foruden er der de mange dejlige frugttræer, mango, brødfrugt, papaya, afri-cano, grape, citron og mandarin for blot at nævne nogle, og oliepalmer-

ne, som findes overalt paa arealet mellem bygningerne foruden selve plantagen lidt højere oppe. Alle er de plantet — eller saaet — af doktoren selv og hans hjælpere.

Det kan ikke nytte at komme her-til med et sæt færdigsyede europæiske meninger om, hvordan et hospital bør være indrettet og se ud. Venter man sig lyse sale og stuer med hvide senge, vil man faa sine begreber meget grundigt revideret. Dette er et junglehospital, og hele byen er indrettet som en negerlandsby. Alle huse — eller rettere sagt hytter og barakker — er øst-vest-vendte, saa solen kan vandre hen over gavlene uden at ramme siderne. De er bygget af haardt træ for at modstaa termittens idelige angreb. Og alle er de rejst paa pæle paa grund af regntidernes oversvømmelsesfarer. Tagene bestaar af bølgeblik. Vinduesrunder er et begreb, som ikke kendes her. Men hele vægge bestaar af tremmer med fint staaletraadsnet imellem, som kan holde moskitoerne ude. Saaledes befinder man sig aldrig inde, fordi inde ogsaa er ude ...

Hvis alt hernede var lyst, hvidt, regelmæssigt og ordentligt i europæisk forstand, saa ville negrene ganske simpelt flygte. Og saa var der ikke noget hospital. Tanken er naturligvis den, at her skal de indfødte føle sig hjemme og saa nogenlunde være i stand til at leve det liv de er vant til. Selv om de er syge.

Og det gør de. De syge negre lægges paa haarde brikke paa maatter af palmefibre. Men de er ikke alene. De har familien med sig. En velhavende indfødt kan meget vel være ledsaget af to, tre hustruer med børn i alle aldre. Ja, ogsaa af søstre, onkler, forældre ... I fællesskab indretter de sig husligt og lader i bogstaveligste forstand som om de var hjemme.

Familieidyl

At dette hjemmeliv lykkes saa fortræffeligt, maa møntes som en kompliment til hospitalets drift. Men det fører ganske naturligt en mængde andet med sig, som en europæer ville kalde for svineri. Til idyllen og de praktiske bekvemmeligheder bidrager saaledes ogsaa familiens husdyr. F. eks. en eller flere æglæggende høns eller ænder, der som de tamme kæledyr, de er, maaske faar tildelt et hjørne af den brede briks. Dertil et eller to mælkeydende faar, som holder til under denne — gerne ved siden af børnene og madforraadet. Endelig hunde og katte. Alle lever de paa den ret snævre plads, der hører familien til. Men der er plads nok til alt. Ogsaa til de smaa baal eller ildsteder, der blusser og gnistrer paa den lerstampede jord eller paa bræddegulvene mellem sengene eller ved udgangen og som tjener to formaal: den evige mad-

*Am Tisch in Lambarene
Zum Gedenken an die Desem-
ber-Tage in Lambarene 1960
Herzlich Albert Schweitzer*

Den snart 86-aarige »Oganga« er ved at forberede et mindre arbejde om Tolstoj. Nedenunder billedet en hilsen fra arbejdsbordet i Lambarene med signatur.

lavning og røgen, der fordriver Moskitoerne. Brandfaren er yderst ringe — ja, den eksisterer nærmest slet ikke paa grund af luftens voldsomme fugtighedsgrad. Aldrig har man hørt om skovbrande paa disse kanter. Skovene kan ikke brænde.

Saa dan lever patient ved patient og familie ved familie i lange barakker, der med deres brede mellemgange nok kan minde om overdimensionerede togvogne med kupper.

Hvordan er nu patienterne og deres familier fordelt —? Jo, der er én afdeling for tuberkulose, én for smitsomme sygdomme, én for sindsyge, én for børn, én for kvinder, der skal føde eller lige har overstaaet det. Vi skal ikke remse flere op. Men det saa frygtelig besværlige er, at stammerne maa holdes adskilte. Naturligvis!

Er der maaske noget at sige til, at galoa'erne for deres død ikke vil ligge og glo paa fangerne, der spiste deres forfædre og stadig kan have et fordygtig lækkersultent glimt i øjnene? Nej — stammerne har deres bestemte huse, nødtørftigt isole-rede fra hinanden ved hjælp af de smalle gader med de forholdsvis brede og dybe regnvandsrender i midten, der desuden benyttes til alskens affald. Og naar vi siger alskens saa mener vi alskens. Hvilket jo ikke ligefrem beforder hygiejnen, men absolut ikke kan forhindres.

Huset for de nyopererede rummer desuden operationsstuen, for resten det eneste sted paa området, der er forsynet med elektrisk lys og helt igennem betjenes af moderne hjælpemidler. Denne bygning er inddelt af en række vægge, saa de forskellige stammemedlemmer ogsaa her kan bevæge sig uset af hinanden.

»R« staar for ration

Den syge bærer paa halsen, paa skjorten eller lændeklædet et kendsgsmærke, hvorpaa navn, hjemsted, hospitalsnummer, optagelsesdato, sygdom og forplejningsart er optegnet. Kommer han langvejs fra, saa kan han naturligvis ikke medbringe synderligt af forraad og heller ikke faa bragt madvarer siden. Han vil derfor blive forplejet af hospitalet, og lægen vil paa hans mærke notere et stort »R«, som betyder ration. Kommer han derimod fra en landsby i nærheden, saa forlanger man af hans slægtninge, at disse sørger for ham. Naar levnedsmidlernes fordeling finder sted, hjælper det ham ikke at forevise sit kendsgsmærke, thi det er ikke forsynet med trylleformlen »R«. Men hvad sker, hvis han ingen familie har, der kan bringe ham mad? Eller hvis hans landsby er hjemsogt af hungersnød, fordi elefanterne har ødelagt beplantningerne? Eller hvis han simpelt hen stikker en plade? Altsammen spørgsmaal, som lægen paa en eller anden maade maa have undersøgt, inden han udfylder kendsgsmærket.

Endnu har jeg ikke nævnt den helt ny afdeling, de spedalskes by, der ligger et lille kvarters vej afson-dret

Parti fra hospitalsområdet.

fra det egentlige hospital, til dels rejst for de midler, dr. Schweitzer kunne disponere over efter at have modtaget Nobel-fredsprisen. Her er alt saa sirligt og ordentligt, rent og smukt, som man nu engang kan ønske sig det under de givne omstændigheder. Dette skyldes særlig to grunde: at her kun findes en enkelt sygdomsart og at kolonien er opstaaet samlet (og ikke efterhaanden) efter en nøje planlægning.

Alle oppegaende patienter og deres paarørende holdes beskæftiget med et arbejde af den ene eller anden art, naturligvis afpasset efter deres ydeevne og befindende. Dette tjener et dobbelt formaal — dels arbejds-terapien i sig selv til gavn for patienterne, dels arbejdet som saadant, uden hvilket driften ikke kunne klare sig. Naturligvis betragtes arbejdsydelsen som de sortes betaling for deres behandling. Nogle passer køkkenhaven, andre rydder de til stadighed fremtrængende slyngplanter paa hospitalets jorder. Kvin-

derne vasker tøj ved floden eller stryger i gaarden udenfor doktorens hus. Andre er i samme gaard beskæftiget med at flette sivmaatter eller bladtage — og atter andre med at snitte kunstfærdige julegaver af det røde paduk-træ.

Medarbejderne

Under mit december-ophold i Lam barené var regntiden netop ved at ebbe ud med kun enkelte tordenbyger om natten. Junglehospitalet rummede 7—800 sorte, naar patienternes slægtninge regnes med. Dertil kommer de 3—400 spedalske. Et højt belægningsstal, naar man tager de seks læger foruden dr. Schweitzer selv i betragtning. Alligevel vurderes dette som tilfredsstillende, idet man i perioder har maattet nøjes med det halve antal læger.

Det øvrige hvide personale bestaar af op imod en snes hjælper-sker og sygeplejersker og enkelte medhjælpere. Blandt de førstnæv-

Gaardspladsen med mangotræerne uden for doktorens hus i Lambarene.

te er tre, der allerede har tilbragt omkring en menneskealder hernede: Mathilde Kottmann fra Elsass og Ali Silver og Marie Langendijk, begge fra Holland. Ord bliver fattige, naar man skal skildre deres opofrelse og elskelighed, parret med den til strenghed grænsende bestemthed, der nu ogsaa engang hører med til ballasten til dette krævende job i Afrika.

Aktuelle ord om kolonialpolitik

Respekt for livet — ja, det er én ting, der gaar igen i alt, hvad der har med Albert Schweitzers værk at gøre. Men hernede gælder saa sandelig ogsaa en anden slags respekt nemlig de sortes respekt for de hvide. Uden den ville det hele gaa i staa. Sorte mennesker er store børn eller, som Schweitzer siger: de er vore mindre, vore yngre brødre og søstre.

— Ved I, hvorfor jeg er her og kommanderer jer?, kan den bryske doktor finde paa at spørge sine sorte brødre.

— Forestil jer, at vi fælder træer, og at det pludselig blæser op til tornado. Saa ville I alle bare rende jeres vej og lade det dyrebare værktøj ligge. Ville I ikke?

— Jo, doktor!

— Og dagen efter ville I genfinde det fuldstændig gennemrustent og ubrugeligt. Jeg lader mig nok gennembløde af regnen, men jeg bringer værktøjet hjem, saa I atter kan benytte det næste dag. For at I skal lære dette, er jeg her og kommanderer jer.

Kan man mon tænke sig en enklere definition paa den ægte kolonialpolitik? Og for den sags skyld en mere aktuel —?

Schweitzer har selv givet skriftlig udtryk for sine tanker:

— Kulturen begynder ingenlunde med dette at kunne læse og skrive, men med landbrug og haandværk. Da der her næsten ikke findes haandværkere, er et virkeligt fremskridt ikke muligt ... Gik det efter mit hoved, saa fik ingen indfødt lov til at lære at læse og skrive uden tillige at blive lærling indenfor et haandværk ... Hvor latterligt forekommer det mig, naar jeg læser, at kulturen vinder frem i Afrika, blot fordi der kører en jernbane dertil eller bilen vinder indpas og en flyverute skal forbinde det ene sted med det andet. Om de sorte bliver dygtige mennesker, det er det eneste,

som det kommer an paa. Og dygtige bliver de ved religiøs og etisk undervisning og ved at lære landbrug og haandværk. Alt andet rummer kun en mening, hvis denne grund er lagt.

Maaske disse ord faar et yderligere uddybet perspektiv, naar vi samtidig genopliver historien om, hvorledes doktoren engang sammen med to hjælpere sled og maste med brædder og bjælker for at faa dem under tag inden regntiden. Da fik han øje paa en sort, der i sin fine hvide klæder sad hos en patient. — Hov, kammerat, raabte Schweitzer, vil du ikke nok give en haand med? — Det kan jeg ikke, lød svaret, jeg er en intellektuel og giver mig ikke af med at slæbe rundt paa træ! — Ih — saa kan du sagtens, lød det hurtigt fra dr. Schweitzer, jeg ville ogsaa gerne have været en intellektuel, men har rigtignok ikke bragt det saa vidt.

Næste søndags beretning skal atter bringe os tilbage til mere umiddelbare og personlige oplevelser i Lambarene. Bl. a. skal der lyde en opfordring fra Albert Schweitzer til den rette dansker, der føler sig kaldet.

Luften er 40, Ogowe er brun – og skibet er ladet med ...

— En tropehjelms, that's the hottest thing in the world, deklarerer dr. Berman patetisk, da vi befandt os midt ude paa Ogowe-strømmen i dr. Weissbergs alderstegne motorbaad. Jeg nikkede. For jeg havde allerede deponeret mit hvide laag i baadens lukaf. Solen skinnede, og celsius-graderne bevægede sig omkring de 70. Med 40 stykker i skyggen.

Det var Weissberg, der saaledes holdt os underrettet om varmegraderne, for vi andre fra Schweitzers hospital sad ikke inde med eksakt viden i saa henseende, selv om vi naturligvis havde vore udprægede fornemmelser. Kort sagt: paa hospitalet holdes der ikke termometer, i hvert fald ikke paa noget almindeligt tilgængeligt sted. Og det har sin ganske bestemte årsag. Jeg mindes, hvorledes dr. Schweitzer engang i Europa — paa forespørgsel — forklarede det: »Næh, jeg skal sige Dem, jeg kan jo ikke have, at man hvert andet øjeblik kommer til mig og jamrer: oh, nu er det 45 grader i skyggen, det er virkelig alt, alt for varmt til at bestille noget ...«

Lad mig lige citere en anden historie, der belyser Schweitzers forklæthed for det enkle. Det var engang, da han ankom til sit vante hotel i — jeg tror det var Strasbourg. Hotellets direktør kom ilend og var fortvivlet over ikke at kunne overlade ham et værelse med rundende vand. »Hvad gør det«, sagde Schweitzer, »jeg er jo, naar alt kommer til alt, ikke no'en forel.«

I siksak-kurs gennem Ogowe

Dejligt at sejle. Uden denne hjelm klasket oveni.

Jeg vedgaar, at jeg ikke maa. Men herude kan min gamle ven ikke se mig. Bedre er man ikke. Af to onder vælger man det, der forekommer én som det mindste. Med svedekassen paa hovedet følger man sig hverken rigtig »ude« eller rigtig tilpas. Og man ser kun det halve og hører kun en fjerdedel af, hvad der foregaar omkring én. I hvert fald, naar man er begynder. Jeg sidder i stævnen og lader mig gennemlufte af den svalende brise, der opstaar, naar baaden sagte astmatisk dunker sig gennem det brune vand. Hvad mon det rummer —?

— Nu er De jo langt borte, ikke? Det er dr. Weissberg, der venligt kalder paa min opmærksomhed. Han er ved at forklare os, hvorledes de Brazza, den franske forsker, i sin tid — i 1880'erne — forsøgte at finde en brugbar vej fra Ogowe til Congo-floden. Og han tegner og ridser paa vrangen af et stykke karton fra en cigaretpakke for at gøre

det anskueligt: Her har vi altsaa Ogowe, og her er Congo, n'est pas ...?

Mærkeligt at se sommerfuglene flyve i sværme — eller i klump. Først tror man, at det er et enkelt væsen, men naar de kommer nærmere, ser man, at det drejer sig om en hel familie paa 20—30 dybbblaa sommerfugle, der holder sammen for ikke at blive borte fra hinanden. Og ser man ganske nøje efter, idet de flyver forbi, opdager man den samme kileformation som hos trækfuglene. Af og til passerer vi ved bredden et par indfødte i deres spinkle udhulede træstammer. Nogle af dem er ude paa fiskefangst. Baaletegte smaakarper er vist en herreret ...

Dr. Weissberg, i hvis baad vi sejler, er læge i den evangeliske mission paa den anden bred, et godt kvarters motorbaads-sejls ned ad strømmen. Han besøger dr. Schweitzer hver anden søndag. Alt som vi sad og spiste, inviterede han os paa denne tur. Os, det vil sige: hvem der havde lyst. Og mig behøvede man ikke at overtale. Indbydelsen blev lavmælt givet videre fra mand til mand paa denne af bordets langsider. Om den i det hele taget sidevede videre til den anden side, Schweitzers side, naaede jeg ikke at blive klar over.

De andre, der sluttede sig til, var fornævnte dr. Berman, en af USA's store kirurger, professor paa Hopkins-Universitetet i Baltimore, og en anden yngre amerikansk kirurg, dr. Goldwyn. Desuden to damer fra Amerika, den yndige nurse, Marie-Louise, og en skuespillerinde med baby-face og sammenklustrede øjenvipper, som var kommet hertil for at studere forholdene til brug for *the stage*, hvad man end skal forstaa ved det. Endelig maa jeg ikke glemme den schweiziske sygeplejerske Ruth og den tyske hjælperske Sophie.

Vor indfødte styrmand er ét stort smil. Han sejler os trygt og retter sig efter alle vore indfald, saa kursen bliver temmelig siksak-agtig. Paa grund af regntiden, som nu er ved at være overstaet, staar vandet saa højt, at han ikke behøver at frygte sandbankerne, som ellers præger denne flod — sandbanker, der befolkes af pelikaner eller krokodiller, de saakaldte *kaiman'er*, der kan opnaa den anseelige størrelse af fire meter. Men hverken disse eller flodhestene, der kommer i hjorde, ser vi noget til.

Uden om os danner urskoven to

vældige mure, der synes uigennemtrængelige. Men nærmer vi os bredden, saa er det slet ikke til at skelne, hvor floden hører op, og landet begynder. Det synes, som om der er vand overalt mellem træerne, palmerne og papyrus-buskene og mellem deres uendelige fletværk af rødder og de mange hel- eller halvraadne stammer. Og mørkegrønt er der i skyggerne. Stadig aabner der sig ny flodarme. Hvor fører de hen? Af og til flyver en hejre eller en ørn op, sværme af blaa fugle stiger i vejret. Men de mange aber, der ellers er saa nysgerrige, holder sig af en eller anden grund skjult.

Palaver med de sorte

Nu nærmer vi os en af negerlandsbyerne. Det kan man allerede se af bambus- og bananstauderne og brødfrugttreerne. Vi styrer lige mod landingspladsen. Vor baad er fladbundet, saa vi kommer tæt paa, selv om man det sidste stykke alligevel enten maa vade i mudder eller prøve at balancere hen over de her liggende piroguer. Flere af beboerne, især de yngre aargange, er allerede strømmet til for at modtage os. Det sker med en jubel og begejstring, som ogsaa afspejles i deres træk — fra top til taa havde jeg nær sagt. De primitive udtrykker sig nemlig med hele kroppen.

Vi, som atter har grebet tropehjelmen, føres i triumf ind i landsbyen. De indfødte er stolte over og glade for æren af vort lille besøg. Palaveren tager ingen ende. Hænderne rystes. Smilene er saa brede, at man kan forestille sig dem spise deres bananer paa tværs. Midtpunkt er Ruth, den unge sygeplejerske, der engang har plejet en af de sorte kvinder fra dette sted. Dette konstateres med latter. En latter og en glæde saa hjertelig, saa medvidende menneskelig — ja, netop derfor saa smittende, at man som udenforstaaende for en stund føler sig draget med ind i dette fællesskab. Og man ler med, men synker samtidig en klump. Det er vel ikke til at forklare, men det er, som om selv tonefaldet rummer alle disse kan-du-huske-episoder, som netop disse to mennesker har haft sammen. Om trent som naar vi andre har været soldater og mødes igen. Blot hjerteligere og langt sødere.

Saadan er de sorte nemlig ogsaa. De er som børn. Frimodige og glade naturbørn. Enfoldige børn. Hedder det ikke: salige er de enfoldige, thi Himmeriget er deres ...? Er der noget at sige til, at de maaske kan forandre sig, naar man putter dem i uniformer, klemmer dem skydevaaben i haanden, propper ufordøjet propaganda og imperative politiske slogans i deres kopper, ufordærvede krushaarede hoveder og brutalt pisker dressur og vræler eksercits ind i deres kroppe? Jeg spørger: maa det ikke til syvende og sidst komme til en endelig udladning, en eksplo-

sion? Kunne man overhovedet forestille sig en anden udgang, naar naturens sorte børn paa denne maade tvinges til at springe aartusinders udvikling over? Den udvikling, som vi har gennemløbet i nævnte tidsrum? Et spørgsmaal er: er dette vejen til deres lykke? Et andet: er det vejen, der fører til deres dygtiggørelse? Nemlig den dygtiggørelse, der gør lykkelig —? Kære læser, husker De, hvad Albert Schweitzer selv siger dertil (citeret i forrige artikel)?

Og et sidste spørgsmaal: kunne det mon tænkes, at det var os, der var de umodne, de — midt i al deres civiliserede komplicerthed og skindlogiske tankegang — underudviklede?

Men her i Gabon er udviklingen ikke naaet saa vidt. Ikke endnu? Og dette er folkets charme. Ogowe-egnenes ynde.

Spilopmagere med gummiansigter

Vi vandrede op til landsbyens kirke. En kirke paa bambuspæle og med tag af raphiablade. Den er stor efter forholdene, rummer vel sine to hundrede mennesker. Et raat og enkelt tømret alterbord med dug og blomster er den eneste udsmykning. De to hundrede, der kan sidde paa hug i denne kirke, er vel, hvad landsbyen formaar. Kirken har intet taarn. Men den har et gong-slag. Jeg anvender ikke det dumme ord »gongong« i denne forbindelse. Det minder om spisning. Og det falder mig heller ikke ind at sætte ordet kirke i arrogante citationstegn, thi denne kirke, der ligger uden for medicinmændenes indflydelse, er langt mere og rigtigere kirke end saa mangen en idyllisk, rødtaget julekorts kirke i Danmark. Den tjener nemlig til de indfødtes enfoldige fromhed. De to hundrede, der (bortset fra de syge naturligvis) møder fuldtalligt.

Og vi gik det lille stykke vej mellem palmehuse, ananasurter og bananstauder til skolen. Næppe var vi traadt ind, saa kom de vrirlende, børnene. En dejlig samling sorte unger, som satte sig bag rigtige skolepulte og lo til os. Paa en tavle stod der skrevet smaa, lette regnestykker, 3 plus 7 og den slags, og nogle franske sætninger. Skriften var nydelig. Desuden fandtes der opslaaet en liste med alle børnenes navne.

Hvad de hed? Alle fornavnene var franske. Jeg husker i øjeblikket specielt navnene Jacqueline, Jeanette og Henriette, Pierre, Victor og Maurice. Efternavnene var straks mere besværlige. Her husker jeg kun N'Gomi.

Amerikanerinden med de sammenklistede øjenvipper var naturligvis udstyret med alle tiders dol-largrin af et fotografiapparat, som hun altid brugte, naar hun ikke netop pudrede eller læbestiftede sig. Og det kan nok være, at disse unger kunne stille sig op i fantastiske og drilske positurer, fødte spilopmagere som de er og med rene gummiansigter, som de forstod at lægge i alle tænkelige gamin-folder.

Efterhaanden som hun fyrede løs i sit utømmelige »knipse«-begær, løb hun mere og mere baglæns for at vinde afstand. Hvor meget hun end vinkede og fægtede for at faa børnene dirigeret tilbage, saa gik de ufortrødent frem i sluttet falanks, ganske aabenbart ud af harmløst drilleri. Hun var enten endt i floden eller junglen om ikke vi i tide standsede hendes ufrivillige retræte.

Hvordan mon det skal gaa, naar samme amerikanerinde aflægger sin hittidige skyhed over for dokteren, og jagtinstinktet for alvor pulser op i hende ...

Tam-tam og frugtbarheds-ceremonier — og kurvestole

Da vi havde taget højrrøstet afsked med disse indfødte og entrede vor baad, forefandt vi en kæmpemæssig klase bananer i stævnen. En klase med rundt regnet hundrede stykker af denne frugt, som her smager ganske anderledes end i Danmark, langt mere urteagtig aromatisk, saftig og fast end de melede, krogede tinger, vi undertiden modtager herhjemme.

Efter atter at have tøffet en stund hen ad vandskorpen hørte vi — eller var det bare ønsketænkning? — fornam vi dumpe lyde. Nej, det var ikke til at tage fejl af, efterhaanden som vi nærmede os den anden bred.

Men klokken?

Aah skidt, knap tre timer er der til, inden aftenspisningen paa hospitalet. Næsten magnetisk blev vi trukket did af de suggerende rytmer. Ordene lyder maaske forslidte, men tam-tam'ernes rytmiske mystik fornemmes som sagte dunk i hjertekulen. Og som kildren i haarbunden ...

Atter stævnedes vi ind. Igen blev vi modtaget med oprømt glæde af sorte unge mænd med atletiske skikkelser, klædt i farverige pjalter. Og vi førtes til selve den lille torveagtige plads, hvor ritualdansen fandt sted. Man kom løbende med to kurvestole, men vi sluttede os hellere — efter at have rystet mange ivrige hænder — til rundkredsen og forsøgte at være lidt med. Efter ringe evne. Stemningen var øredøvende og voldsom.

I den ene side sad to indfødte paa hug, trommende løs af livsens kræfter paa alle fire — sludder: paa i alt fire paukeagtige trommer, nærmest store bongo-trommer. Inden for rundkredsen en yndig ung pige og en danser med kæmpemæssig, farvestraalende maske, der dækkede baade ansigt og overkrop. Resten af hans dragt bestod af et hvirvlende skørt af raslende siv og palmeblade. Ogsaa han afbrød sin ekstatiske dans i nogle sekunder for at trykke os paa næven.

Vi fandt ud af, at dette var en traditionel ceremoni, der afholdtes paa den unge negerpiges vegne for at bortjage hendes goldheds onde dæmoner. En frugtbarhedsdans. Saa forskellige er stammerne og samfunde-

ne hernede. Saa forskellige, at den ene landsby lever i gudfrygtighed, mens den anden endnu er hildet i medicinmændenes magi ...

»Pokkers, som denne danser er sulten!«

Himmel og hav! Jeg skævede til armbaandsuret. Om ti minutter vil klokkerne hjemme paa hospitalet lyde for første gang. Og derefter er der kun en halv time til aftensmaaltidet. Sophie delte min bekymring. Solen var allerede paa vej ned. En fjern tordenbuldren hørtes.

— *Hvad pokker, ymtede dr. Berman.*

— *Bare af sted. Se paa uret!*

Vi nærmest fløj til baaden. Marie-Louise traadte forkert i mudderet. Idet jeg hjalp hende op i stævnen, var det lige ved at blive min tur. Hurtigt kom vi i fart. Den skønne luftning, mens vi sejlede — aah, hvor vi trængte til den! Forsvedte og udasede som vi var — paa bunden af et terrarium som vi følte os. Hvad man har vanskeligt ved at tilpasse sig, er den evige lummer-hede, der varer ved ogsaa om aftenen. Og om natten, hvor man syder i eget fedt ...

Nu nød vi sejladsens brise. Skønt!

Men klokken! Hvor langt havde vi mon igen til hospitalet? Man har ingen holdepunkter her, hvor naturen er den samme og den samme — og dog saa forskellig.

— *Saa er der et kvarter igen til spisetid, siger jeg.*

— *Nej, hele 45 minutter, lyder det fra dr. Berman.*

Gud være lovet, tænker jeg, da det viser sig, at jeg har taget fejl. Ikke med klokken, men med spisetiden. Det er først kl. syv, vi skal møde, ikke halv syv, som jeg havde bildt mig selv ind.

Mens vi farer af sted, er uvejret kommet nærmere. Og det regner saa smaat. Solen er nu helt nede. Klokken er 6,35, og det skummer. Man kan ligefrem se, hvordan det sker. Ti minutter efter er det kulravende mørkt. Saa pludselig sker det hernede ved ækvator. Klicheen om ikke at kunne se en haand for sig holder stik. Her og der anes svage blus paa bredderne. Men de mange lyn oplyser flod og skov i sekundbrøklede.

— *I kan sige, hvad I vil, men nu er der kun 5 minutter igen, faar jeg atter stødt frem.*

— *Pokkers, som denne danser er sulten, griner dr. Berman.*

I kattepine

Det var nu mindre det, der plagede mig. Men for det første er præcisionen paa hospitalet nærmest som en kasernes. Nærmest, siger jeg, for kan hænde der er enkelte, der kan være 5, 10 — ja 15 minutter forsinket paa grund af noget vigtigt arbejde. Det sker der intet ved. Værre er det straks, hvad jeg lige har erfaret, men maaske kunne have sagt mig selv: at dr. Schweitzer ikke ønsker, at de hvide i hans varetægt tager ud og ser paa tam-tam og holder palaver med de vilde. Det er dr.

Drama i urskoven: En kæmpemæssig lian er ved at gøre det af med en palme. ALBERT SCHWEITZER: Vi formaar ikke at løse gaaden om naturens ubarmhertighed. Vor fortrosthing maa gaa ud paa, at vi er kaldet til at øve barmhertighed og deri kan handle i sand troskab.

Goldwyn og Ruth, der endnu ved dansepladsen formanede os om at holde mund. Doktoren ville blive rasende, sagde de. Og de maatte jo vide det, for de havde jo været her længst.

Men værre endnu: havde jeg ikke selv i egen person allerførste dag tydeligt nok faaet at vide af doktorens egen mund, at jeg ikke paa egen haand maatte begive mig uden for hospitalets omraade? Naa ja, det kunne maaske udlægges.

Men nu kommer det værste. Dr. Schweitzer var maaske slet ikke klar over vore udflugtsplaner, inden vi allerede var stukket af...

Mine anelser skulle senere bekræftes. Mathilde Kottmann fortalte mig næste morgen, at doktoren havde været ude at lede efter mig samme eftermiddag. Forstaar De nu mine samvittigheds kvaler —? Jeg skulle være gaaet til ham allerførst — naturligvis.

Hvad der ikke bidrog til at gøre situationen mere lystelig var, at vi nu maaske kom hjælpeløst for sent og skulle ud med en idiotisk forklaring. Og er der én, som jeg ikke vil

stikke en plade, saa er det min gamle ven. Paa den anden side er man jo kammerat.

Se, det kan man kalde at være i kattepine...

Albert Schweitzer blinker til mig

Da klokken var godt fem minutter over tiden, da mente jeg for anden gang — første gang havde det været en kikser! — at kunne skelne pynstens dunkle omrids i bælgmørket. Den pynt, man tilsidst skal runde, inden hospitalet dukker op. Et par naadige lyn gav mig vished. Og til alt held var regnen hørt op.

Behøver jeg at skildre, hvorledes man efter at være sprunget i land tog benene paa nakken? Hvorledes man sprang lige til sagen, i dette tilfælde altsaa spise-bungalowen, aldeles uden omsvøb?

Det vil sige, man vaskede sine hænder. Med lettet samvittighed.

Vaskekummen uden for spisesalen med sæbe og frisk haandklæde er der for det samme.

Alle ved det lange bord syntes lutter smil. Dr. Schweitzer nikkede venligt til mig og blinkede med det højre øje. Han maa have gættet sammenhængen.

Det gør han altid.

— *Lieber Freund*, sagde han venligt, vil du ikke nok se paa klaveret dér i morgen. Det har paa det sidste faaet sine luner. Tangenterne hænger, og visse strenge er bristet, og det trænger til en gevaldig overhaling...

Ved det sidste ord blinkede han igen.

— Og for resten, naar vi har spist, følger du med ind til mig. Gelt?

★

Vi naaede det...

Men hvad jeg ikke har naaet i denne del af min beretning er Albert Schweitzers opfordring og forespørgsel, som jeg i dag ville komme nærmere ind paa. Men den kommer paa næste søndag.

Her paa hospitalet tilhører denne myre mig!

— Kom, sæt dig nu her hen til mig. Vi har jo en del at snakke om, siger dr. Schweitzer, da jeg træder ind i farmacien.

I aften, under aftensmaaltidet, var den svale monsunbrise pludselig kommet — som for resten hver aften ved denne tid — og Schweitzer havde da set over paa mig og spurgt: — Mærker du brisen? Først havde jeg rystet paa hovedet, thi jeg mærkede jo kun, hvor jeg groft sagt svedte efter min løbetur oven paa min noget forsinkede hjemkomst efter udflugten paa Ogowe (omtalt sidste søndag). Men saa satte luftningen ind igen, denne gang ogsaa tydelig for mig. Schweitzer mødte mit blik. — Vil du stadig benægte — ?, spurgte han. — Nej, nu følger jeg den, havde jeg svaret. — Ah, ikke? Vil du saa venligst sige ahhh . . . Derpaa havde dr. Schweitzer fortalt lidt om vejret og dets luner paa disse kanter. — Og husk mig i morgen paa, at jeg fortæller dig om tornadoen!

Nu sidder vi altsaa i farmacien, og jeg lader Schweitzer fortælle mig om sin teori om tornadoens opstaaen — et forløb, der efter hans mening sættes i gang af sollysets stofflige energi. Da han skal bruge noget papir for ved hjælp af nogle rids at anskueliggøre sin forklaring, skubber jeg en lille blok hen til ham.

— Er du da splittergal? Jeg kan udmærket klare mig med denne gamle konvolut! Og han vendte vrangen ud af en konvolut og begyndte paa sin skitse.

Under samtalen dukker en søster op, som i sine hænder holder en lille fugl, hvis ene ben er brækket, saa det kun hænger sammen ved en sene. Om benet skulle lægges i skin-

ne eller om fuglen skulle dræbes, spørger hun.

— Snak, brummer Schweitzer, skær benet af og læg bind paa. Mon du ikke ville foretrække at leve videre med ét ben, om du havde to vinger?

Nu fortæller jeg ham om et besøg, jeg nylig har haft af komtesse Louise Lerche, som — for resten uden at ane noget om mit forestaaende besøg i Lambaréné — havde anmodet mig om, om muligt, at faa dr. Schweitzer til at rykke skriftligt ud med, hvilket eventyr af H. C. Andersen han syntes bedst om. Lerchenborg Slot, som har indrettet et museum for digteren, samler specielt paa den slags udtalelser af berømte personer — udtalelser, som hænges op i glas og ramme.

— Mit yndlingseventyr af Andersen? Ah, det er jeg da ikke i tvivl om, lød det næsten eksplosivt. Det er DEN STANDHAFTIGE TINSOLDAT — denn der bin ich ja selber.

Schweitzer smiler næsten lykkeligt, idet han bøjer sig hen imod Ali Silver, der fører journal ved et andet bord.

— Kom, stik mig lige et ordentligt stykke papir. Han blinkede til mig, Man skal kun spare, naar det er nødvendigt.

Ufortrødent skrev han følgende:

Von Andersens Märchen ist mir das vom standhaften Zinnsoldat das liebste. Aber finde sie alle wunderschön.

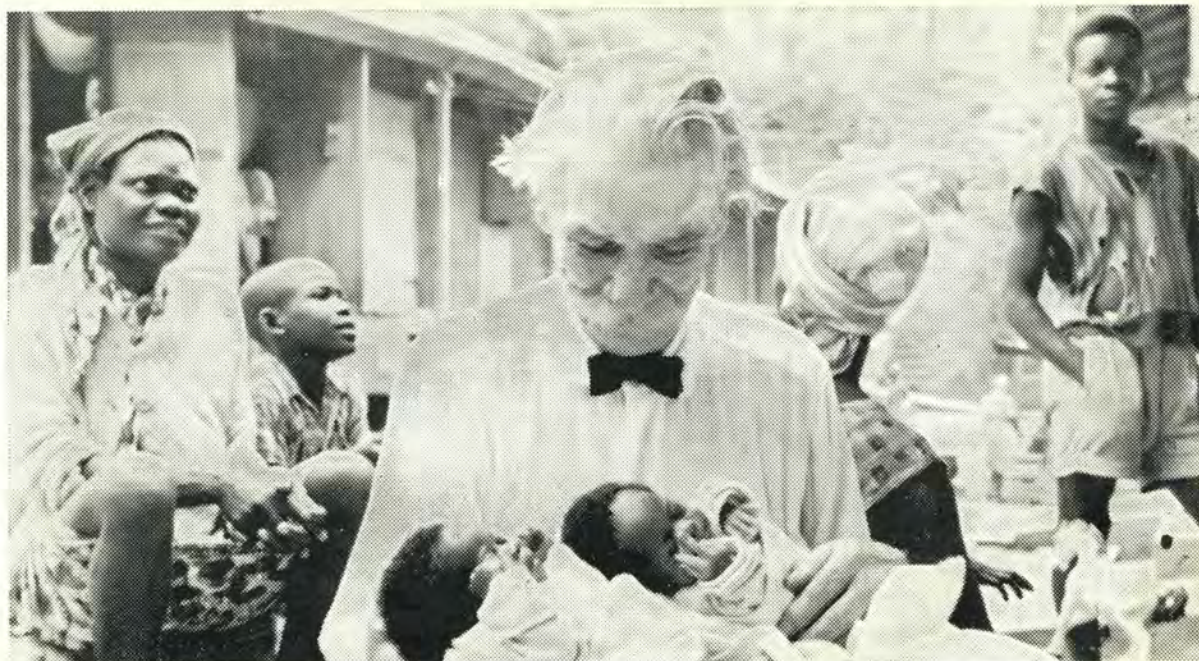
Lambaréné, 5. Dezember 1960.
Albert Schweitzer.

»Allez«

Vi blev atter afbrudt af en ung søster, der præsenterede en nyfødt negerunge, en bedaarende lille fyr med hovedet fuldt af sort krushaar. Og allerede næsten helt sort i loden, hvad der, som Schweitzer ytrede, hører til sjældenhederne. Hun holdt det lille barn for øjnene af doktoren, hvis ansigt forklares af et ømt og kærligt smil, mens han puslede om det.

Som tiden var løbet!

Nu havde jeg minsanden siddet i over to timer. Jeg véd, hvor travlt min store ven har. Men man kan ikke saadan bryde op. Jeg har lagt mærke til, hvordan Schweitzer selv slutter enhver samtale, med høj eller lav, med det lille ord: allez! Det er

Le grand docteur med to allerkæreste krushårede nyfødte i spædbarnsafdelingen, den såkaldte pouponniere.

fransk og betyder i hans mund saadant noget som: hop saa af sted igen! I hvert fald: med europæisk høflighed (og fraser) kommer man ingen vegne. Det er doktoren en pestilens. Man skal blot være naturlig — og sig selv. Hvad aldrig kan falde svært.

Selv har jeg én gang traadt i det. Nemlig, da jeg mødte dr. Schweitzer allerførste gang. Det var kort efter krigen i hans elsasser hjem i Gunsbach. Saa snart jeg blev præsenteret for ham, takkede jeg, fordi jeg maatte være hans gæst. Fik dog ikke sagt ret meget, inden han vinkede af og — henvendt til andre i stuen — gemytligt buldrede: »Nej, hør paa den unge mand — han er vist alt for »civiliseret« for os. Men det skal vi nu nok faa pillet ud af ham ...». Det var dengang.

Her sagde jeg:

— Nu vil jeg ikke bringe dig i den situation at skulle smide mig ud af lemmen.

Jeg citerer min bemærkning, fordi den uformodet morede min store ven, som bøjede sig frem og sagde:

— Ali, hørte du det? Og han gentog mine ord.

Saa endelig fulgte det lille ord:

— Allez!

På næstekærlighedens kasernegaard

Jeg nævnte tidligere, at doktoren staar op ved 6-tiden. Inden morgenmaaltidet kl. 7 gør man bedst i ikke at komme paa tværs af dr. Schweitzer, som da kan være kort for hovedet, næsten studs, mens han med pedantisk akkuratesse lægger planerne for dagen. Ved morgenbordet ser vi ham morgen-ålvorlig og med uvant glatkæmmet haarmanke sidde og skovle sin havrevælling i sig. Med lommekniven skræller han sig den friske frugt.

Kl. 8 kalder klokkerne, den store med den dybe malmtone og den lille med den lyse, sprøde klang. Der kaldes til morgenappet paa den gaardlignende plads uden for Schweitzers hus. Sorte mænd og kvinder, oppegaende patienter og indfødte hjælpere kom stavrende. Deres navne raabes op, og de inddeles i hold: nogle til at hente vand, andre til bygnings- og tømrerarbejde, andre igen til vejbygning eller til rydning af de evindeligt fremtrængende slyngplanter paa hospitalets jorder. Kvinder vasker tøj ved floden eller stryger i gaarden. Nogle særlig fingersnilde sættes i gang med at snitte kunstfærdige julegaver af det røde, tunge paduk-træ.

Kl. 12 kaldes der til frokost. Da er dr. Schweitzer i sit fineste humør, frisk og veloplagt. Derefter er der hvil indtil kl. 2. Hernede siger man ikke, at klokken er 14.

Fornytt appel i næstekærlighedens kasernegaard, som den er kaldt. Paa med vanten igen! Ogsaa eventuelle gæster faar lov til at give et nap med.

— Jeg holder meget af de gamle helleneres ord: du skal lade de folk arbejde for dig, som vederkvæger

sig ved dit bord, ytrede Schweitzer sig engang.

Parsifal mangler humor

Bedst som du slentrer omkring paa hospitalets omraade, mærker du maaske pludselig en lille haand liste sig ind i din. Saa er det Hé-louise, den lille chimpanse-pige, der gør tilnærmelser. Tag hende roligt op. Hun kan smile. Og hun kan trække læben op og le. Hun er en gavstrik, oplagt til alle løjer. Hvor hun er, der er heller ikke hendes hjerteveninde fjern, den endnu mindre Cosima. Man hører hende paa hendes gnækken. De to er uadskillelige.

En tredje chimpanse-unge, lidt større, er lænket til en pæl uden for spisesalen vis-a-vis doktorens hus, men modsat køkkenregionerne. Det er en dreng, der lyder navnet Hélian. Lænken er meget lang og meget let, saa han har store udfoldelsesmuligheder, selv til at klatre højt op i træerne. Men han er en galfrans, er han — med de nævnte køkkenregioner som sit særlige speciale og aldeles vild med bananer. Og hvem der ikke hører saa godt, han maa føle. Derfor er han nu bundet.

Alle dyrene i dr. Schweitzers private menageri er tamme. Utrolig venlige og tillidsfulde. Ogsaa over for hinanden. Ja, det vil sige, pelikanen Parsifal, doktorens specielle kæledægge, der følger ham paa skridt og trit, naar han bevæger sig i nærheden af huset og i øvrigt fortrinsvis sidder paa en gren over Schweitzers hus eller paa trappegelænderet — denne Parsifal har sin egen form for humor, som gaar svært ud over mig, som han ikke kan lide. Naar han napper mig i benet, saa morer Schweitzer sig. Det vil sige: bliver Parsifal rent balstyrig, saa faar han et par spark.

Af Schweitzer.

Blandt de mange geder, der løber frit omkring i hundredvis, gamle, unge og kid mellem hinanden, er Anita doktorens særlige yndling, som ofte nok følger med ham ind paa hans rum. Gederne har for øvrigt en særlig betroet mission, idet de sørger for, at den store køkkenhave aldrig mangler frisk gødning.

Tamme og utrolig frimodige er ogsaa hønsene og ænderne med samt deres afkom. Og sparker du omkring paa omraadet, maa du passe vældig paa ikke at komme til at ramme alt fjerkræet. Flere gange har jeg oplevet, at høns og kyllinger sprang op imod mig med krum hals. Monstro de har doktoren i tankerne, som altid har lommerne fyldte med ris og andet godt.

Hunde og katte findes i mængder. Det sælsomme er, at de alle forliges indbyrdes — hundene, kattene, fjerkræet, aberne, pelikanen ...

Vildsvinene Thekla og Isabel har doktoren indhegnet — ligesom sine antiloper. Hvorfor?

— Fordi svinene æder hønsene og de sorte antiloperne, svarer Schweitzer polisk.

Doktoren har oven i købet »sine« myrer. En gæst, der klemte en myre i hjel, fik følgende harmfulde salut:

— Hvem har tilladt Dem at dræbe denne myre? Her paa hospitalet tilhører denne myre mig!

Andre gange kan Schweitzer have en stor bille eller maaske et tusindben i haanden og paa drengagtig maade gøre sig lystig over den, der flygter i rædsel.

Bolo, bolo

— Bonjour, monsieur ...

— Bonjour, docteur ...

De sorte kvinder og mænd hilser høfligt, hvor man end styrer sine skridt. Men bag høfligheden ligger noget andet, synes jeg — noget, der betager mig hver eneste af de mange, mange gange, jeg hører denne smilende hilsen, naar jeg passerer de indfødte, hvad enten de arbejder eller hviler sig. Jeg hører i den melodiske klang en uforstilt medmenneskelighed og tillidsfuldhed, der saa at sige ligger hinsides al tillært konvention og høflighed, der vist er egenskaber, som de i deres væsen ikke kan fatte. Og jeg hører en blanding af primitiv ærbødighed og taknemlighed, af melankoli og skæbnenhengivenhed. En tone, der absolut ikke klinger med, er underfundighed eller lumskhed! Ingensinde har man fornemmelsen af, at der foregaar noget bag ens ryg, eller at de gør sig lystig over én ...

Og hilser man tilbage med deres egen melodiske hilsen, bolo, bolo, saa bliver deres smil til hjertelig, næsten henrykt latter.

Hvor er de kønne, de unge sorte piger med deres spragledede tørklæder, ranke og smækre som kærtter og hver med deres vaskekurv paa hovedet! Ogsaa de siger: Bon-jour — mø-sjø, inden de svanser forbi. De synger det i nøjagtig samme sekund, i faldende melodi og — i treklæng! En tilfældighed? Eller instinktivt? Eller var det monstro paa tælling og for sjov, saa den hvide mand skulle faa noget at filosofere over ...?

Jeg tror ikke paa sidste mulighed.

Afrikas poesi og prosa

Klokkerne har ringet deres forvarsling til aftensmaaltidet. Og de to indfødte, der dagen lang hugger sten til skærver ti meter fra bungalovens svalegang, har pakket sammen. Mørket er faldet paa med sin vante pludselighed. Uden at det af den grund er blevet nævneværdigt køligere. De 40 celsiusgrader er maaske faldet til 38.

Man kan ligge ganske stille og smelte. Mærke, hvordan sveden pibler frem. Fugtigheden er ikke til at komme af med. Luften er som i et romersk dampbad. Selv papiret, jeg skriver paa, er mudderblødt og klamt og slaar irriterende rynker. Og hænger paa armene. Schweitzer selv bruger bomuldsskafter, naar han skriver.

Og konvolutterne er uhjælpeligt klistret sammen, kuglepennen flydt ud, metalspændet paa min urrem er gennemrustent. Ankler og haandled er svulmet op og klør nederdrægtigt af et eller andet, jeg ikke ved hvad er, men som ligner smaa myggestik.

Albert Schweitzer paa vej til den ny afdeling, de spedalskes by.

Fodring uden for spisesalen.

Afrikas poesi og Afrikas prosa er to vidt forskellige ting.

Men humøret fejler ikke noget.

Da klokkerne lyder for anden gang, tænder jeg min petroleums-lygte, slukker petroleumslampen paa bordet og staver ud i nattens buldrende mørke. Buldrende er netop det rette udtryk, thi urskoven tæt ved er fyldt med gennemtrængende lyde. Vejen til spisesalen er kun kort og fører mellem hytter og mangotræer. Man skal i mørket passe svært paa, at man ikke snubler i det ujævne terræn med de mange træerødder.

Et nadverbillede

Vi er ca. tredive mennesker, der sidder omkring det lange bord — læger, sygeplejersker, hjælpere. Dr. Schweitzer selv har sin faste plads midt for, og han er omgivet af sine ældste medarbejdere, Mathilde og Ali. Jeg maa stadig tænke paa Leonardos nadverbillede, naar jeg mindes disse aftener. Selv er jeg anbragt lige over for doktoren.

Med lukkede øjne beder Schweitzer borbønnen. Som oftest paa tysk, undertiden paa fransk:

Takker Herren, thi Han er venlig, og Hans naade varer i al evighed. Amen!

Maden er lige saa alsidig, som den er kostelig tilberedt. F. eks. suppe, bøffelsteg med kartoffelmos (af kartoffelpulver sendt fra Sverige). Der til kompotter af alle mulige afrikanske frugter. Som dessert frugtsalat bestaaende af to slags friske ananasstykker, gule og næsten helt hvide. Til maden drikkes limonade. Saften trykkes ud af de endnu mørkegrønne citrusfrugter, som blandes med vand. Paa særlige dage staar der ogsaa kakao, kaffe og varm mælk paa bordet. Efter maaltidet serveres rigtig te foruden pebermynte- og citronte.

Man betjenes af indfødte boys, som hurtigt rydder af bordet efter maaltidet. Kun petroleuslamperne bliver staaende og kaster deres lyskegler paa den hvide dug. Der omdeles sangbøger, og en diger, slidt bibel lægges frem foran dr. Schweitzer, der nu har taget sine staalbriller paa. En genstridig haarlok er faldet ham ned over panden. Han bestemmer den salme, der skal synges, inden han gaar uden om bordet til det gamle klaver, der staar bag min ryg. Nu er hans gang ikke hurtig og spændstig, men luntende. Man ser, at han er træt.

Han præluderer ganske kort paa det lille midterparti af tangenter, der overhovedet vil lystre. Endda maa han løfte nogle af dem op igen efter »brugen».

Der staar et andet klaver af nyere dato i krogen, et, der — næsten — kan det hele. Men Schweitzer vil ikke svinge sit gamle instrument, der havde været skibsklaver i den første baad, han tog til Afrika med, og som han siden arvede, da skibet kom til ophugning. Den trofaste gamle smadrekskasse har nemlig sjæl. Siger Albert Schweitzer.

Vi synger — og bliver ved med det, indtil han holder op med at spille. Ingen ved, hvor mange vers

han vil have med. Derpaa læser doktoren et stykke af Bibelen, f. eks. af den »lille« profet Amos.

Saa følger en af dagens maaske mest mindeværdige oplevelser: Schweitzers udlægning og gennemlysning af teksten. Al træthed synes atter vejet fra ham. Han taler ivrigt og inciterende, men samtidig roligt, og hans røst er forunderlig mild og blød. Et kærligt smil spiller om hans læber, og hans blik er forklaret og vidtskuende. Men ordene er jævne. Han støtter sig aldrig til notater trods de mange aarstal og navne.

Stemningen er gribende — og tiden synes tidløs. Saa dybt, saa autentisk har ingen præst talt til mig.

Et Fadervor følger, og de sidste vers af salmen synges.

Næsten ikke til at forstaa, at det er den samme mand, som i morges under appellen knirkede til en af sine damer: Tag ham, den anden er en idiot.

C'est un cadeau

Jeg følger nu doktoren over til hans rum. Han har bedt mig om det. I øvrigt havde han allerede første dag sagt: Hvis jeg ikke har tid, saa maa du vente, men du skal altid komme!

Herinde residerer i hvert sit nattebur uglen Potifar og den graa papegøje Kudeku. Schweitzer banker to gange i bordet. Fra et hjørne høres et ekko af slagene: en — to. Det er Kudeku, der banker med næbbet.

— Du hører, hvor klog en fugl han er. Han kan tælle. Schweitzer banker nu en — to — tre.

Kudeku gentager de tre slag. Og eksperimentet gøres endnu engang med hele fire bankelyde.

Kudeku kan ogsaa imitere sine særlige venner, gederne. Naar de om aftenen kommer strømmende fra alle retninger for at opsøge deres stalde, modtager han dem med alle tiders brægen ...

— Men saa skulle du høre ham, naar de indfødte faar udleveret deres tøjrationer. Saa vræler han: C'est un cadeau, c'est un cadeau — det er en foræring, det er en foræring, saa ingen lades i tvivl.

Sendt fra himlen

Hvad den gamle doktor ellers talte om ...? Om alt muligt — lige fra vilde elefanter, der plyndrer plantagerne, til mindre vilde statsmænd, der finder situationen egnet til at spille golf eller boccia.

Nøje følger han med i dagens po-

Parti fra junglehospitalets udkant. Her begynder urskoven ...

litik. Der gaar ikke en dag, uden at han fodrer sin politiske dagbog med avisudklip og egne kommentarer. Hukommelsen er nærmest en ynglings. Han fastholder de senere aars begivenheder med data og navne præcist saa skarpt som tidligere tiders.

— *Tror du, at du kan finde en dygtig og paalidelig dansk mekaniker til mig?* spurgte han.

Sagen er den, at man er meget glad for den unge danske tømrer, som nu har virket her i trekvart aar. Han hedder Poul Erik Rasmussen, stammer fra Aarhus og blev i sin tid sendt herved med en hel tandklinik, som han skulle rejse bygningen til. I de første dage var man nærmest forfærdet over at skulle »have ham gaaende«. Men det viste sig hurtigt, at der i allerhøjeste grad var brug for denne dygtige haandværker, som alle kan lide og som paa sin egen stilfærdige maade har forrettet store ting og gjort sig aldeles uundværlig.

Mathilde udtrykte sig saaledes: *Erik er sendt fra himlen!* Dr. Schweitzer selv føler sig lettet for en byrde mere. Det, der tiltaler ham, er den konduite, omtanke og raadsnarhed, der — som han glædeligvis mener — kendetegner netop den danske haandværker. Erik hører

nemlig til dem, som man ikke behøver at give et skub. Det har han selv ...

Om jeg mon kunne finde en mekaniker af lignende støbning — én, som kunne tage sig af lastvognen, naar den hikkede, faa skik paa den stadig opklodsede motorbaad og heller ikke er bange for eller for »fin« til at gaa til haande og forrette de hundreder af mærkelige ting, der maaske kan være mindre mekaniske, men bestandig trænger sig paa?

— *Men, tilføjede Schweitzer straks efter, det gør ikke noget, hvis den paagældende er lidt ældre og uden familie. Tror du, man kan HITTE ET SAADANT UNIKUM?*

Hermed lader jeg Albert Schweitzers anmodning gaa ud til læserne. Men det skal yderligere tilføjes, at det eventuelle unikum maa binde sig for en periode paa to aar. I hvert fald! Og saa maa han vide, at der som sagt er forskel paa Afrikas poesi og prosa.

Og mens jeg er ved det, skal jeg lade det sive ud, at hospitalet glimrende kunne finde anvendelse for »tørrede fisk i sække«, for at citere ordret.

★

Inden jeg den sidste aften havde forladt doktoren, var Mathilde kom-

met ind og havde sagt de ord, der forlængst er blevet til en kendt film-, teater- og bogtitel:

— *Il est minuit, docteur Schweitzer.* Det er midnat, dr. Schweitzer.

Hans lys er det sidste, der slukkes paa hospitalet.

★

Kl. seks morgen skulle jeg rejse.

Albert Schweitzer ledsagede mig til bredden for at byde mig et sidste farvel. Med et faderligt kys paa hver kind. Desuden mødte de fleste af sygeplejerskerne. Ogsaa min ny ven, Erik, som jeg havde boet side om side med i det ny hus, Schweitzer havde omtalt i sit brev. Alle stod de i deres hvide klæder og vinkede med tropehjelmen, mens jeg atter blev roet ud i floden. I en udhulet træstamme.

Allerede naaet et stykke ud, lød der fra bredden barske kommando-ord, som jeg ikke forstod. Men det gibbede i mine sorte roere, da de hørte Ogangas formanende røst.

Saa rundede vi pynten.

Farvel, doktor — og farvel, Afrika.

Min drøm er slut. Men den vil stadig drømmes paa ny ...